

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XI

BELGRADE 1980.

на и национална симбиоза Грка и Срба под јурисдикцијом Васељенске патријаршије у старој јужној Србији — друга половина XIX века (А. Ангелопулос).

У завршној речи професори Самаршић и Вавускос изразили су задовољство што је у раду овог симпозијума дошло до успешне размене мишљења, научних и пријатељских у исто време. 25. маја одржана је екскурзија са посетом манастирима Раваници и Манасији и историјским објектима у Топли.

Вођени су и разговори о следећем научном састанку који ће се одржати у Грчкој за две године, а предложена тема је *Културни односи Србије и Грчке у време турократије (1453—1830)*, с тим

што би се о овој теми вероватно говорило на два или три следећа скупа. Тако би скуп у Солуну био посвећен филологији и књижевности, а наредни у Београду — ликовним уметностима.

Пријатељски односи Срба и Грка, грађени неретко на истом стратишту у заједничкој борби за народну слободу, показују да постоје и даље бројне могућности за међусобно разумевање и сарадњу два суседна народа. Једна од тих могућности је и научно расветљавање културно-историјских токова у животу наших народа, како су показала оба балканолошка симпозијума — у Кавали и у Београду.

Миодраг Стојановић

МУЗИЧКИ И КОРЕОГРАФСКИ ФОЛКЛОР БАЛКАНСКИХ НАРОДА (Поводом 13. Балканског фестивала народних песама и игара у Охриду јула 1980)

Фестивали чија је намера да пружи аутентичне игре и песме, што је случај и са Балканским фолклорним фестивалом у Охриду, сучени су поред многих тешкоћа и са објективним законима простора (сцене) на којима се изводе програми. Кад год се народна игра или песма или обичај преносе на сцену, ма како да се тежи да се сачува њихова оригиналност и природна чистота, долази до стилизовања, прилагођавања, мењања, једном речју до неопходне режије. Истргнут (на овај начин) из своје природне и генетске средине фолклор неминовно губи своју целину из које се најпре гасе његове виталне функционалне вредности. На овај начин фолклор неминовно губи своју целину из које се најпре гасе његове функционалне вредности. На овај начин фолклор се претвара све више и више у једну врсту посебне забаве, добијајући на сцени неке нове димензије. Заправо то је као бумеранг који мора да погоди свакога уколико се покаже довољно респекта према стаменом фолклорном наслеђу преносећи га на сцену.

Упркос негативних утицаја сцене, упорно се настоји да се аутентичне фолклорне вредности као одребене константе разних балканских региона покажу гледаоцима једновремено и на истом месту, што је врло погодно за доношење аналогича и стручних анализа непосредно на лицу места. То је донекле могуће, пошто балкански фолклор још увек представља живо ткиво сеоског менталитета у свом првобитном значењу, што није случај са прибалканским земљама, рецимо Италијом и Аустријом. За њихов фолклор се може изричито рећи да представља чисту реконструкцију заборављених и напуштених народних песама и игара. Садржајно и стилски овај фолклор је потпуно одударало од балканског фолклорног наслеђа и његово присуство на овом фестивалу је само гест лепог пријатељства и гостопримства.

За песме и игре балканских народа можемо рећи да чувају музичко наслеђе више културних слојева. Ако бисмо пошли хронолошки најпре треба издвојити оне игре и песме у којима се сачува-

ла древна симболика плодности за људе, стоку и усеве. Овај супстрат, без изузетка, заједнички је свим балканским народима, и нарочито је на овом фестивалу, дошао до изражаја у коледарским, лазарачким и додолским обредним играма Македонаца, Срба, Бугара и Хрвата, као и у свадбеном церемонијалу Албанаца, Турака, Румуна и Грка. У свим овим играма су битно наглашени кореографски облици змије-симбола плодности, затим ритмичко ударање ногама тзв. *труканџе*, и снажно замахвање штаповима-симболима фалуца, чији је магијски смисао за родност земље почетком сваке аграрне године био нужна последица митске идеје о космосу. Симболика плодности за људе, нарочито је дошла до изражаја у свадбеним играма и песмама у детаљима као што су: ритуално сејање брашна и мешање свадбених колача, играње око ватре, бријање младожење и сл.

По својим ритмичким, мелодијским и кореографским особинама нарочито групе из централних и јужних делова Балкана показале су изненађујуће ритмичко богатство што усталом ништа није чудновато пошто се у овим крајевима од искона преглиће више музичких традиција. Управо ритмичко обиље као једна значајна особина представља карику повезивања музичке традиције Балкана. За потврду овог мишљења узећемо неке примере са овог фестивала: македонску мушку игру Копачка и румунску мушку игру Батута у којима ритмичко ударање ногама о земљу представља феномен своје врсте, затим, влашку игру Цуце из источне Србије и бугарску Рченицу из околине Варне са доминантом *Татарских ритмова*, који су нарочито дошли до изражаја у турским играма Силфика и Газантеп. Обе турске игре прва туркменска, а друга анадолска, показују ритмичку и кореографску везу Балкана са блиским Истоком.

У неким играма су нарочито изражене синкопе, а коло као облик игре отворено или затворено заступљено је код свих балканских народа, иначе потврђено још

у праисторијским и античким археолошким налазима и каснијем византијском и средњовековном фреско сликарству.

На фестивалу смо се срели и са једном посебном категоријом игара које улазе у домен тзв. ратничког или витешког фолклора. За ове игре се може утврдити време настанка, историјска епоха или догађаји који су их инспирисали. Најлепше примере ових игара довели су Турци са игром Битлис и игром Сабља и штит. Обе игре по својим снажним покретима симболизују борбу и развијају код играча посебна психофизичка узбуђења чији је врхунац екстаза потенцирана пискавим и продорним тоновима зурли и разбеснелим ритмовима тупана.

Игра Сабља и штит настала је у Бурси у време султана Оркана. Свакодневно су у његово време војници морали да увежбавају борбу прса у прса са сабљама и штитовима и као успомена на то доба постала је и ова игра.

Поменућемо још један занимљив проблем присутан на овом фестивалу. Реч је о фолклору лимитрофних предела Балкана. Обликован под специфичним условима унутрашње етничке синергије, овај фолклор је сачувао многе архаичне црте свог етноса, али и примио, усвојио и прерадио оно што је видео и чуо од својих суседа. Навешћемо неколико примера са овог фестивала: Албанци из околине Улциња показали су игре и песме у којима је приметан утицај црногорског фолклора. Извесно кореографски облици су преузети из Зетског кола, а мелодије дијафоновог типа из црногорске сточарске традиције. У албанском фолклору из Драгаша (Косово) јасно се осећају утицаји српске и македонске фолклорне традиције. Мала терца у певању, завршетак испод основног тона и карактеристични двоглас нису музичка традиција Драгашеваца. Нарочито у мушкој игри уз зурле и тупан видни су кореографски елементи типа македонског Тешкота. У играма и песмама етничке групе Тоска из јужне Албаније осећају се изузетно јаки утицаји грчког фолклора.

Румунски сељаци из Молдавије представили су се са занимљивим изворним фолклором свога краја. Ово лимитрофно подручје је неке фолклорне елементе попримило од суседних народа, што је нарочито дошло до изражаја и у игри Карашелук у којој се очитују пољске игре типа Полка. Кобза као инструмент на коме надарено свирају Молдавци, познат је и Украјинцима и њихови певачи кобзари прате се на овом инструменту певајући јуначке песме. Кавал и разни типови фрула на којима су румунски солисти изванредни мајстори су заједнички инструменти свим народима централног и јужног Балкана, а посебно номадским сточарима.

Овај приказ о неким заједничким елементима у мелосу и ко-

реографији уоченим на овом фестивалу, завршићемо податком да су неке играчке групе биле опремљене и аутентичним костимима древног порекла као што су: албанска женска цублета од ваљаног сукна за коју стручњаци мисле да се континуирано одржала од праисторије и антике до данас. Затим, особите плитке сточарске вунене капице чији пут простирања иде од Пинда у Грчкој до далматинске Загоре, бечве, старобалканске мушке чакшире, фустанеле, чепкен доламе, опанци и сл. Неизоставан реквизит је и сточарски штап балканских номада Крљук или Глица, чији се врх увек завршава изрезбареном змијском главом.

Драгослав Антонијевић

